

СТЕНОГРАМА
комітетських слухань на тему: "Міжнародно-правове забезпечення
зовнішньої політики України в космічній сфері"
16 грудня 2020 року
Веде засідання голова Комітету з питань зовнішньої політики та
міжпарламентського співробітництва МЕРЕЖКО О.О.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Шановні колеги, ми можемо починати наші комітетські слухання, які присвячені дуже важливій темі, яка має різні аспекти. Зрозуміло, що тут є і військовий, і економічний, і комерційний аспекти. В основному ми будемо з вами говорити на тему, присвячену зовнішньополітичному аспекту.

Перепрошую, тут невеличкі технічні проблеми. Але сподіваюсь, що колеги почули мене.

Шановні народні депутати, представники міністерств, відомств, науково-дослідних інституцій та засобів масової інформації! Шановні присутні! Дозвольте розпочати наші комітетські слухання на тему: "Міжнародно-правове забезпечення зовнішньої політики України в космічній сфері". Україна має значний науково-технічний космічний потенціал, який в повній мірі може бути реалізований лише у міжнародній співпраці, втілюючи в життя масштабні міжнародні проекти, присвячені, зокрема, побудові поселень на небесних тілах чи очищення космічного простору від космічного сміття. Оскільки космічна діяльність стає все більш мультинаціональною та комерційно орієнтованою, важливою складовою стратегії розвитку вітчизняної космічної галузі господарювання є економічною дипломатією, яку необхідно зміцнювати та вектор якої слід диверсифікувати.

Україна, як ви знаєте, стала дев'ятою державою-учасницею домовленостей по програмі NASA "Артеміда", положення яких має бути реалізовано за допомогою відповідних двосторонніх міжнародних договорів, які сприятимуть гармонізації стандартів космічної діяльності та спільних підходів до побудови космічної економіки майбутнього. В цьому слід розглянути шляхи більш тісної співпраці з державами-учасницями цих домовленостей, а саме: США, Сполученим Королівством, Італійською Республікою, Австралією, Канадою, Об'єднаними Арабськими Еміратами, Великим Герцогством Люксембург та Японією. Крім цього, особливу увагу необхідно приділити зміцненню співробітництва з Європейським космічним агентством.

Я перепрошую, такі технічні трошки неполадки. Але такий звук, як в космосі. Знаєте, таке враження, що НЛЮ десь до нас долучилося і транслюється на Всесвіт. Зараз ми спробуємо подолати ці технічні неполадки. Можна буде спокійно перейти до нашого обговорення.

Крім цих стратегічних напрямків перспективне може бути розширення співробітництва і за рахунок сприяння розвитку космічних технологій та космічних послуг державами, які лише розпочали розбудову космічного сегменту економіки. Такими як Азербайджан, Болгарія, В'єтнам, Греція, Нігерія тощо.

Комітет з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва у межах предметів відання висловлює свою готовність стати платформою для обговорення та узгодження позицій органів державної влади, асоціацій, громадських об'єднань, експертного середовища, зокрема, і з питань міжнародно-правового забезпечення зовнішньої політики України в космічній сфері.

Упевнений, що сьогоднішні слухання допоможуть напрацювати конкретні рекомендації для органів виконавчої влади України спільно з Державним космічним агентством та іншими заінтересованими...

Не чуто? А зараз чуто чи ні, колеги?

Упевнений, що слухання, які ми сьогодні з вами проводимо, допоможуть напрацювати конкретні рекомендації для органів виконавчої влади України, спільно з Державним космічним агентством та іншими заінтересованими центральними органами виконавчої влади, а також накреслити нові напрямки розвитку міжнародної співпраці у сфері космічної діяльності.

Шановні колеги, регламент виступів на наших слуханнях – це 10 хвилин. Зважаючи на значну кількість питань порядку денного, велике прохання під час промов не виходити за рамки цього регламенту. Після завершення виступів відбудеться загальна дискусія протягом 30 хвилин.

І ще одне прохання. Зважаючи на, так би мовити, гібридний формат нашого засідання в залі та онлайн, а також трансляцію наживо, прошу всіх учасників на початку свого виступу представитися.

Перед тим, як ми почнемо, я хотів би запросити до слова голову Комітету з економічного розвитку Наталуху Дмитра Андрійовича. Будь ласка.

НАТАЛУХА Д.А. Я вам дуже дякую. Дякую за таку чудову ініціативу.

Це справді, мені здається, дуже прогресивний напрямок і не лише для економіки, але справді для міжнародних відносин. Тому що це одна з тих сфер, де Україна, на мою думку, справді могла би зайняти одну з лідируючих позицій щонайменше в регіоні, якщо не говорити про світ в цілому. Тому що той надзвичайний потенціал в космічній сфері, який лишився нам у спадок, давайте говорити відверто, від Радянського Союзу, дозволяє нам з впевненістю говорити про те, що, якщо цій сфері знову приділятимуть належну увагу, то ми маємо всі шанси стати справді певним лідером щонайменше в регіональному аспекті.

Україна знає і була вже учасником не одного міжнародного проекту. Для прикладу можна згадати "Антарес", можна згадати "Вега", можна згадати наземні і морські старту. Був колись навіть російсько-український спільний запуск на основі ракетноносія "Сатана", якщо не помиляюся. І, в принципі, цю практику варто було би продовжувати. Єдина проблема, що в українському космосі достатньо давно, на жаль, не було перемог. І ми справді всім комітетом за це дуже вболіваємо. В грудні минулого року ми провели законопроект про приватний космос так званий, яким дали можливість і приватним компаніям

прийняти участь в розробці, скажемо так, високотехнологічних космічних бізнесів, і сподіваємося, що це дасть новий поштовх. Зараз в нас відбулася певна реформа так само і в самій структурі Космічного агентства. З нами тут Михайло Олександрович Лев, виконуючий обов'язки голови Космічного агентства. І ми всі сподіваємося, що 21-й рік може стати роком українського космосу. Тому що у нас для цього є всі можливості стати свідками, чи не першого запуску українського супутника, якщо ми все правильно зробимо і належним чином підійдемо до цього питання, і корпоратизації галузі, і початку нового співробітництва.

Мені здається, що ми могли би трошки з іншого кута, наприклад, подивитися на той самий Вишеградський формат і запропонувати Україні стати членом з центром в Києві, саме з точки зору космічного співробітництва Вишеградської групи. Ми могли би говорити про приєднання України нарешті до Європейської космічної асоціації. І про ніші проекти міжнародного характеру, пов'язані з космосом.

Тому ще раз надзвичайно вдячний вам за те, що ви підняли цю вкрай важливу тему. Ми тут повністю ваші союзники і готові пліч-о-пліч працювати над розвитком українського космосу і космічної перспективи України в світі.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже вам дякую, Дмитро Андрійовичу. І сподіваюсь на тісну співпрацю. І ми будемо співпрацювати, наші комітети, перед нами величезні космічні перспективи. Дуже вам дякую.

А зараз до виступу запрошую Михайла Олександровича Лева – виконуючого обов'язки голови Державного космічного агентства України. Будь ласка.

ЛЕВ М.О. Вітаю, Олександр Олександровичу! Вітаю, шановні народні депутати! Я дуже щиро дякую за ініціацію цих слухань і за те, що після таких слухань відбувається популяризація космічної галузі України і взагалі цієї тематики. Тому що ситуація на внутрішньому ринку, скажемо так, дуже складна, і взагалі зараз космічна галузь знаходиться на крок від зникнення. І це не просто якісь пафосні слова, це дійсно проблематика, з якою ми стикаємося кожен день. І вже третій рік немає космічної програми, немає взагалі фінансування, і підприємства космічної галузі вони не розвиваються вони виживають. Тому, коли ми кажемо про нові підходи міжнародного співробітництва у космічній сфері та пошуку ринків, я хотів би зацентрувати увагу депутатів на критичній ситуації, на тому, що на ці міжнародні ринки потрібно виходити з продуктом конкурентоздатним, який буде з доданою вартістю і буде створений в Україні.

Є інший варіант, до якого зараз ми крокуємо. На жаль, це вихід на зовнішні ринки з технологіями, з продажем наших технологій, з тим, що найголовніший ресурс цієї галузі – це люди, це мізки, це досвід. Вони просто

переходять до підприємств приватних, вони переїжджають до інших країн і починають розвивати космічну галузь або приватну космічну галузь інших країн.

Тому я би хотів зосередити свою увагу саме на тому, що нам потрібна допомога і вашого комітету, і взагалі Верховної Ради в прийнятті космічної програми. І зараз завдяки Мінстратегпрому і нашим спільним зусиллям я сподіваюсь, що до нового року буде прийнята концепція космічної програми. Вона буде затверджена. І потім у нас буде час, я сподіваюсь, 3-4 місяці, за які ми розробимо і подамо до Верховної Ради проект космічної програми з реальними проектами, а не з теоретичними, які могли б зацікавити наших міжнародних партнерів.

Коли я говорю про реальні проекти, я говорю в першу чергу, що ми маємо закінчити ті проекти, які вже були початі десятиріччя тому. Це, по-перше, питання геостационарного супутника "Либідь", на який було витрачено 360 мільйонів доларів. Це питання, яке виникло в 2012 році. З 2014 року він мав бути запущений, але знаходиться в Красноярську на "ИСС" Решетнева. І кожен рік ми платимо за зберігання. І вже заплатили біля 3 мільйонів доларів. І саме основне, що він з кожним роком втрачає свою технічну актуальність, та ми втрачаємо як держава шанси запустити його. Тому зараз є потенційно декілька варіантів реалізації цього проекту. Ми напряму не можемо комунікувати і співпрацювати з Російською Федерацією, але є приватні компанії, інвестори, які виявили зацікавленість. І ми зараз виробляємо юридичну конструкцію, модель, як ми можемо разом співпрацювати і зробити так, щоб цей геостационарний супутник все ж таки вийшов на орбіту. Це питання перше.

Питання друге – це запуск супутника ДЗЗ "Січ-2-1", який теж знаходиться на КБ "Південне". Це для нас, як мені здається, самий реалістичний проект на 21-й рік. І зараз ми вже провели перемовини з SpaceX та з компаніями, які представляють і надають послуги по запуску. І на четвертий квартал, якщо буде підтримка народних депутатів, Кабінету Міністрів, я впевнений, що ми маємо всі шанси запустити перший наш супутник. І буде, не перший, а єдиний наразі супутник ДЗЗ у космосі, і ми дійсно почнемо відповідати словам і взагалі декларації, що Україна – це космічна держава. На жаль, поки що Ефіопія в 19-му році запустила супутник, Конго планує запустити, з китайцями, супутник геостационарний протягом декількох років, 22-23-го, але Україна досі немає жодного супутника. І не говорячи вже про угруповання як геостационарного, так і супутника ДЗЗ.

Інше питання – це питання ракетносія "Циклон-4" та бінаціональна компанія, дуже всім відома і також на яку було витрачено біля 500 мільйонів доларів, це бінаціональна компанія бразильська "Алькantara", це проект по будівництву космодрому. На жаль, не маємо ми ані космодрому, ані ракетносія конкурентоздатного, який міг би виводити на орбіту якісь корисні навантаження. Але цю ситуацію ми теж опрацювали, і мають розробки і КБ "Південне", і ми маємо спільне бачення по тому, як використати цей досвід і

третю ступінь на ракетносії потенційно "Циклон-4М", який може бути цікавим для канадського космодрому. У нас є проект, який ми зараз теж активізуємо і актуалізуємо і будемо закладати ці кошти в як один з проектів космічної програми.

Насправді у нас дуже багато є проектів, які ми могли би спільно реалізувати з підприємствами, завантажити наші підприємства, створити нові робочі місця, зберегти колективи та дійсно дати імпульс розвитку космічної нашої галузі, ми її можемо зберегти. І космічна галузь стане драйвером економічного розвитку України. Тому наша мета це основна така.

Тому, якщо не виходити за рамки регламенту, можна дуже багато розповідати про проблемні питання, які у нас є в галузі. Але я хочу сказати, що, по-перше, дуже важко говорити про якусь конкуренцію на міжнародних ринках і міжнародного співробітництва, коли в галузі середня заробітна плата, якщо говорити без нарахувань, 7 тисяч гривень, коли у нас на підприємствах, з 13 підприємств 3 знаходяться в ліквідації, і тільки одне у нас зараз КБ "Південне" є дохідним. Але, якщо сказати про дохід в межах, ну, майже 10 мільйонів гривень по року з колективом в 5 тисяч людей, ну, це теж смішно і це не те, про що взагалі нам варто говорити. Там ще 3-4 роки назад дохід був 300 мільйонів. Тому є до чого прагнути, є що відроджувати. І я зосередив би свою увагу в першу чергу на цьому. Тому що без відродження внутрішньої космічної галузі у нас не буде взагалі ні конкурентоздатності, ні можливості запропонувати якийсь продукт нашим міжнародним партнерам.

Тому виходячи з того, що я сказав, я би просив підтримку в перше чергу депутатів і вашої як голови комітету. Дійсно, ми дуже дякуємо голові економічного комітету, який піднімає завжди це питання і відстоює інтереси космосу. На всіх зустрічах ми відчуваємо його підтримку, його плече. Нам потрібна буде допомога в підтримці і в голосуванні за програму. По-перше, це фінансування. Якщо взяти до прикладу фінансування Європейського космічного агентства, це 6,5 мільярда доларів. Якщо ми говоримо про Китай, це близько 3 мільярдів. Якщо ми говоримо про Росію, Японію, то це близько 1,4 мільярда доларів, це річний бюджет. Якщо ми говоримо про Україну і про ті кошти, які зараз закладені, це 35 мільйонів доларів. Половина з цього бюджету це немає у нас ніякого взагалі відношення до розвитку космічної галузі, іде на ПХЗ, Павлоградський хімічний завод, на утилізацію твердого ракетного палива. Інша половина бюджету – це не бюджет розвитку, це бюджет проїдання, це просто бюджет заробітних плат, комунальних послуг і так далі. Тобто у нас взагалі немає зараз... Ми багато говоримо про космос, але нічого поки що не дали для того, щоб ці підприємства почали розвиватися.

І я от нещодавно повернувся з Харкова. Є у нас славетне підприємство "Комунар", яке ще до недавно робило системи управління для ракетносіїв. Сьогодні це підприємство для того, щоби вижити, там працює тисяча чоловік, воно виробляє лавки, спортивні площадки. Тобто, ну, дуже на це прикро дивитись. І я розумію, що так довго продовжуватися не може. Тобто люди

почнуть переходити на приватні компанії, будуть вони виїжджати за кордон, і буде у нас уже міжнародне співробітництво саме в цьому контексті. Чого б дуже не хотілось.

Тому зараз ми готуємо взагалі стратегію розвитку галузі. Ми виходимо з цією програмою космічною, у нас буде розуміння по флагманським проектам, де буде задіяне і КБ "Південне", і "Південмаш", і буде відновлена кооперація тих підприємств, яка була у нас, історично складалася, і ми будемо робити все можливе, щоб їх завантажити роботою, а людей заробітними платами забезпечити, і щоб у нас все ж таки розпочався розвиток цієї галузі.

Також хочу сказати, що надважливо, якщо ми кажемо про міжнародне співробітництво, я вже сказав про проект бінаціональної компанії "Алькантара". Проект закінчився. Бразильська сторона в односторонньому порядку денонсувала цей договір. Тобто у нас залишилося якесь майно. Це питання не врегульовано. Тому нам потрібно на міжпарламентському рівні налагодити діалог з парламентарями Бразилії, якось виходити з цією ситуацією. Якщо ми знайдемо компроміс, то ми зможемо претендувати, ну, по-перше, на ті залишки і станція, яка планувалася на встановлення цього космодрому, біля 100 мільйонів доларів майна знаходиться на території України. Ще більше знаходиться на території Бразильської Республіки. І взагалі ці відносини не врегульовані. Тобто немає ні правонаступництва, немає ні права власності ні нашої держави, ні бразильської сторони. Тому завдяки Міністерству закордонних справ, завдяки вашому парламентському комітету, я думаю, що ми зможемо вийти на якийсь компроміс, на якийсь діалог з бразильською стороною. Якщо все ж таки це не вдасться, тоді будемо говорити про якісь арбітражні речі і судові рішення.

Також дуже потрібна буде допомога в прийнятті Закону України про особливості корпоратизації космічної галузі. Тому що одна з основних проблем, які тягнуть наші підприємства до низу, це є непрофільні активи, які залишились на підприємствах ще з часів Радянського Союзу, і не дають розвиватися їм. Тому зараз ми цей законопроект разом з Мінстратегпромом готуємо і представимо і економічному як профільному комітету, і вашому як комітету, в якому дуже потребуємо вашої підтримки.

Тому це так, якщо коротко.

У нас, я бачив, ще буде виступ Федорова Олега Павловича. Ми дуже тісно співпрацюємо по питаннях долучення Державного космічного агентства до Європейського космічного агентства. Він більш детально про це розповість. Є вже певні зрушення з мертвої точки. І виходимо на спільні проекти, які стануть відправною точкою для того, щоб Україна вже мала якусь дорожню карту до приєднання до Європейського космічного агентства.

Тому дякую за увагу. Дякую за те, що ініціювали ці слухання.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже вам дякую, Михайло Олександровичу.

А зараз слово надається першому заступнику міністра з питань стратегічних галузей промисловості Іващенко Валерію Володимировичу. Будь ласка.

Валерій Володимирович, будь ласка, увімкніть звук, вас зараз не чути.

ІВАЩЕНКО В.В. *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже вам дякую, Валерію Володимировичу.

Ми говорили, зокрема, про те, що космічна галузь може стати локомотивом економічного розвитку України. Для того, щоб це сталося, необхідно, щоб Україна мала відповідну зовнішню політику, яка би сприяла розвитку України і в тому числі, ну, можна сказати, і завоюванню світових ринків теж. Тому зараз ми переходимо до другого питання нашого порядку денного: "Зовнішня політика у космічній сфері як складова загальної державної політики". І я прошу до виступу заступника міністра закордонних справ України Боднар Василя Мироновича.

Будь ласка, Василю Мироновичу.

БОДНАР В.М. *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже вам дякую, Василю Мироновичу.

Зі свого боку хочу вас запевнити, що наш комітет теж відкритий до активної співпраці і з Міністерством закордонних справ, і з іншими державними органами. І ми теж хотіли би брати більш активну участь, можна сказати так, у активній космічній зовнішній політиці і космічній дипломатії. Вже і такі терміни існують. Дуже вам дякую.

А зараз прошу до слова... Слово надається Андрію Анатолійовичу Колеснику, який є незалежним експертом з питань космічної діяльності і є радником голови Державного космічного агентства України.

КОЛЕСНИК А.А. Доброго дня шановні учасники! *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧИЙ. Я її не бачу, на жаль, на екрані.

З'явилася зараз презентація на екрані. Тобто ми можемо слідкувати за нею. Дякую.

КОЛЕСНИК А.А. *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧИЙ. Андрію Анатолійовичу, я перепрошую, що втручаюсь. Проблема зі звуком, він трошки поганий. Може вдалось би вам трошки налагодити звук, щоб краще чути, бо дуже цікава презентація, але, на жаль, не всі чують її.

КОЛЕСНИК А.А. *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧИЙ. Зараз краще. Зараз вже краще. Дякую вам.

КОЛЕСНИК А.А. *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧИЙ. Нагадую про регламент, Андрію Анатолійовичу.

КОЛЕСНИК А.А. *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже вам дякую, Андрію Анатолійовичу.

І до вас є прохання, якщо це можливо, то надати нам, прислати на нашу електронну пошту вашу презентацію, щоб усі колеги могли ознайомитися з такою дуже цівкою і змістовною презентацією. Дуже вам дякую.

І якраз в продовження того, про що ви казали щойно ми переходимо до третього питання порядку денного, яке має назву: "Перспективи співпраці України зі США. Можливості співпраці у проекті "Артеміда" щодо дослідження та використання космічних ресурсів на Місяці". Я надаю слово представникам науки. Малишевій Наталії Рафаелівні – доктору юридичних наук, професору, заступнику керівника Міжнародного центру космічного права при Інституті держави і права імені Володимира Михайловича Корецького Національна академія наук України.

Будь ласка, Наталія Рафаелівна, прошу.

МАЛИШЕВА Н.Р. *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже вам дякую, Наталія Рафаелівна.

А зараз у нас, колеги, з вами є можливість, можна так сказати, зазирнути у майбутнє. І ми переходимо до четвертого питання порядку денного, яке має назву: "Про проект основ державної політики України у космічній сфері на 2021-2030 роки. Міжнародний аспект". І я запрошую до виступу Олега Павловича Федорова, члена-кореспондента Національної академії наук. Будь ласка.

Олега Павловича, немає? Олег Павлович, будь ласка, треба увімкнути мікрофон. Будь ласка, включіть мікрофон, щоб вас було чути. Дякую.

Олег Павлович, він ще є директором Інституту космічних досліджень Національної академії наук.

Будь ласка, Олег Павлович. Зараз чути. Дякую.

ФЕДОРОВ О.П. *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже вам дякую.

Якраз у контексті того, про що ви казали, питання євроінтеграції України і розвиток нашої космічної політики. ми можемо перейти до п'ятого питання порядку денного: "Переваги міжнародної співпраці з Європейським космічним агентством у вивченні космосу". І до слова запрошую Наталію Петрівну Боротканич – кандидат історичних наук, координатор проектів компанії EOS.

БОРОТКАНИЧ Н.П. Дякую дуже. *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже вам дякую, Наталія Петрівна, за дуже цікавий виступ.

І зараз ми пересуваємося з Європи на Схід. Переходимо до останнього виступу шостого питання порядку денного: "Налагодження галузевого співробітництва між Україною та Арабським Сходом у космічній сфері".

І я запрошую до виступу Марію Олександрівну Кірпачову, керівника Юридичного відділу компанії Space Logistics Ukraine. Будь ласка.

КІРПАЧОВА М.О. Доброго вечора пані та панове! Щиро дякую за запрошення. Мене чути? Чудово.

І я, в принципі, надала свою презентацію шановним організаторам. Скажіть, будь ласка, чи можна буде вивести на екран? Чудово. Я постараюся оперативно доповісти.

Власне, можна переходити до наступного слайду.

Що нам дає право говорити саме про Арабський Схід як про окремий регіон, який цікавий нам як стратегічний партнер? По-перше, варто зазначити, що це 22 арабські держави, деякі з них які знаходяться на Близькому Сході та у Північні Африці. І це держави, які об'єднані спільною офіційною мовою, це сучасна стандартна арабська мова, це релігія іслам, історія і культура, і це все дає підстави називати ці держави одним сталим терміном "Арабська цивілізація". І також це мусульманське право, яке містить положення щодо регулювання торгівлі, дуже відмінні від тих, що наявні в країнах common law і також в країнах романо-германської системи. І це значним чином впливає також і на космічну галузь з огляду на те, що, суб'єктний склад космічної галузі, в принципі, в більшості країн наразі розширюється за рахунок приватних суб'єктів, і це передбачає налагодження торговельних відносин між суб'єктами різних держав.

Будь ласка, наступний слайд. Потенційно цей регіон є лідером у космосі саме завдяки своїй орієнтації на такі стовпи космічної політики. Як ефективний інструментарій для виробництва інноваційних супутників, арабські країни прагнуть саме до завданого циклу. Тобто щоб і програмне забезпечення, і апаратне забезпечення, вироблялося безпосередньо на Арабському Сході, і щоб всі держави долучалися до цього з технічної точки зору, з точки зору фінансування. Проведення фундаментальних астрономічних досліджень. І третє. Можливо, із соціальної точки зору найосновніше, це реалізація на

прикладі космічної галузі Цілей сталого розвитку ООН, багато з яких є наразі дуже актуальними саме для цього регіону. Зокрема, це гендерна рівність і боротьба з кліматичними змінами, тому що це наразі кліматичні зміни вони спричиняють опустелюванню, що дедалі погіршує деякі фактори саме економічного стану регіону.

Будь ласка, далі. Наразі можна умовно виділити в якості законодавців космічної політики на Арабському Сході Королівство Саудівської Аравії і Об'єднані Арабські Емірати. Це означає, що, налагоджуючи співробітництво саме з цими двома державами, можна налагодити продуктивне співробітництво і партнерство з усім регіоном.

Що саме зумовлює лідерство саме цих двох держав у формуванні космічної політики?

По-перше, саме ці дві арабські держави беруть за пріоритет саме написання космічної політики, написання космічного законодавства, яким, власне, регулюється і космічна діяльність, і написання законодавства для суміжних сфер. І також це деякі ідеологічні фактори, наприклад, те, що всі арабські держави вони є теократичними державами, а безпосередньо в Саудівській Аравії знаходяться дві найсакральніші святині Арабського Сходу. Тому саме Саудівська Аравія на політику Арабського Сходу завжди буде мати вирішальний вплив.

І також це економічні фактори, тому що загальновідомий вже стереотип, що Саудівська Аравія – це лідер саме в нафтовидобувній діяльності, а Арабські Емірати не так давно, але все-таки переорієнтувалися саме на ІТ-сферу, на новітні технології, і зараз вони саме роблять упор на розвиток цієї галузі. І треба сказати, що і Саудівська Аравія дедалі більше теж переорієнтовується на інші галузі промисловості. Тому що у 18-му році було проведено стратегічне дослідження Американським інститутом Макензі, в якому було вказано, що якщо Саудівська Аравія буде і надалі буде брати за основу саме нафтовидобувну сферу, то, в принципі, це призведе до занепаду всіх інших сфер економіки.

Будь ласка, далі. Серед основних напрямків у космічній політиці, які закріплені в саудівській візії до 2030 року, яка була оголошена в 2016 році, закріплені такі сфери, як розвиток систем дистанційного зондування Землі, потенціалу геоінформаційних служб, а також сприяння налагодженню державного приватного партнерства і з цією метою виписування відповідної нормативно-правової бази, це експлуатація космічних систем, доступ до яких надається міжнародними організаціями, а також застосування результатів національних аерокосмічних проєктів та послуг на національному рівні для соціальних цілей. Тобто, таким чином, щоб космос слугував не просто як, скажімо, іміджева галузь, а щоб він все-таки і працевлаштовував значний відсоток молодого населення держави.

Будь ласка, далі. Серед пріоритетів міжнародного партнерства перш за все варто виділити орієнтацію саме Саудівської Аравії на обмін досвідом в

створенні систем супутникового захисту від технологій кіберхакерства. Тому що, як я вже сказала, для Саудівської Аравії є одним з найпріоритетніших напрямків це саме створення загнаного циклу виробництва супутників, і фахівці держави визнають, що саме кіберхакерство – це одна з основних загроз для цього амбітного плану.

Будь ласка, далі. Також варто виділити як один із перспективних напрямків міжнародного партнерства це розвиток і впровадження найкращих практик у міжнародному космічному праві, зокрема, для запобігання використанню космічного простору з військовою метою, а також обмін технологіями попередження і запобігання, як я вже сказала, кіберхакерству, обмін напрацювання для дослідження поверхні Місяця і студентський обмін в аерокосмічній галузі освіти.

Будь ласка, далі. Варто зазначити, що законодавство, яким регламентуватиметься космічна діяльність в Саудівській Аравії, воно зараз заходиться на стадії розробки, але воно міститиме в собі положення щодо регулювання інтелектуальної власності, також щодо запобігання утворенню космічного сміття. Варто також сказати, що створення стратегічних консорціумів між урядовими інституціями Саудівської Аравії також є одним з основних пріоритетів саме визначених і в космічній політиці, і обміном досвіду щодо чого цікавиться саме Саудівська Аравія.

Будь ласка, далі. Говорячи про Об'єднані Арабські Емірати, варто зазначити такі основні аспекти, які також впливають на міжнародне партнерство, це перш за все те, що в 19-му році було ухвалено закон, яким наразі регламентується космічна діяльність Арабських Еміратів, і це, в принципі, зразковий з точки зору об'єм врегульованих питань документ не лише для Близького Сходу, але і для багатьох європейських держав. Зокрема, він може бути зразковим у якості рамкового закону і для України також. І треба сказати, що і для всього Арабського Сходу і, в принципі, для мусульманських держав це перший такий об'ємний закон, який регламентує космічну діяльність.

Будь ласка, далі. Також варто зазначити, що в березні 19-го року в рамках Глобального космічного конгресу Еміратами за підтримки Ліги арабських держав було запропоновано створити Групу арабського космічного співробітництва, яка за оцінками аналітиків має шанси стати передумовою створення Арабського космічного блоку. І також варто сказати, що Емірати стали першою арабською державою, яка долучилася до Міжнародної угоди "Артеміда", підписавши її в рамках Міжнародного астронавтичного конгресу 13 жовтня.

Будь ласка, далі. Говорячи про національну космічну політику, варто зауважити, що Емірати так само, як і Саудівська Аравія, орієнтуються на розвиток технологій дистанційного зондування Землі, також на технології та їх прикладне застосування для моніторингу погоди та клімату, обмін інформацією

та досвід у сфері управління даними, сприяння розвитку партнерських відносин у сфері супутникової навігації.

Будь ласка, далі. І варто зазначити, що як я вже сказала, оскільки суб'єктна складова космічної діяльності в арабських державах так само, як і в багатьох європейських державах, дедалі розширюються за рахунок приватних суб'єктів господарювання, налагодження дипломатичних відносин з Арабським Сходом має також серед іншого слугувати випрацюванню ефективних механізмів для майбутньої торгівлі між цими приватними суб'єктами. Чому? Тому що мусульманське право містить багато тих положень, яких немає наразі в інших правових системах світу.

Будь ласка, далі. Щоб проілюструвати це, я, зокрема, хочу сказати, що, скажімо так, наявні такі обмеження щодо банківських механізмів, наприклад, заборона отримання так званого лихварського відсотку від зберігання коштів, необхідність рівного розподілу прибутків від використання коштів і також необхідність спільного прийняття ризиків на противагу перенесенню ризиків у західній економіці.

Будь ласка, далі. В принципі, я це питання почала досліджувати ще в жовтні місяці, тому, власне, у мене жовтень зазначений, але, в принципі, і до сьогоднішнього дня це так само. Тобто станом уже на сьогоднішній день між Україною і арабськими державами укладено лише декілька міжнародно-правових документів щодо дослідження та використання космічного простору в мирних цілях. І такі документи укладені із Саудівською Аравією, з Об'єднаними Арабськими Еміратами, з Алжиром і Суданом.

Варто також сказати, що в ЗМІ довгий час фігурував такий факт щодо співробітництва з Арабським Сходом, як те, що КБ "Південне" розробляє для Саудівської Аравії гіперзвуковий космічний літак. Однак, окрім первинного зображення прототипу жодних пояснень від розробників не надходило, а пізніших повідомлень про успішне завершення проекту також немає.

Будь ласка, далі. Ближче наближаючись безпосередньо до самих міжнародно-правових документів, укладених з арабськими країнами, варто сказати, що наразі є чинними Угода між Урядом України та Урядом Королівства Саудівська Аравія про співробітництво у сфері дослідження та використання космічного простору в мирних цілях, також Меморандум про взаєморозуміння між ДКАУ та Космічним агентством Об'єднаних Арабських Еміратів.

Будь ласка, далі. Також Рамкова угода між Урядом України і Урядом Алжирської Народної Демократичної Республіки. І варто сказати, що співробітництво України та Судану в рамках Меморандуму про взаєморозуміння між Міністерством комунікацій та інформаційних технологій Республіки Судан та Державним космічним агентством України уже не ведеться, воно припинено у зв'язку з накладенням на Судан санкцій Радою Безпеки ООН. Тому відповідно Україна оперативно відреагувала, і наразі цього співробітництва немає.

Будь ласка, далі. І наразі станом на грудень готується до укладення Меморандум про взаєморозуміння між ДКАУ та Єгипетським космічним агентством. Наразі проект цього меморандуму знаходиться на погодженні в Космічному агентстві Арабської Республіки Єгипет.

Будь ласка, далі. І, звісно, налагоджуючи дипломатичні і, в принципі, будь-які інші зв'язки з Арабським Сходом, відповідно варто зважати на такі фактори, як політична стабільність, наявність санкцій стосовно певних країн та окремих юридичних, фізичних осіб, зобов'язання України в рамках режиму контролю за ракетними технологіями.

Будь ласка, далі. І варто сказати, що на рівні з налагодженням прямих дипломатичних зв'язків з урядами арабських держав також варто їх налагоджувати із регіональними союзами, наприклад, з Африканським космічним агентством, яке утворено в 2019 році зі штаб-квартирою в Єгипті і яке наразі працює над драфтами африканської космічної політики та африканської космічної програми і також стратегії. І також необхідно налагоджувати співробітництво з центрами космічної науки та техніки, утвореними ООН у кожному регіоні, на який поширюється юрисдикція економічної комісії ООН. Наразі такі центри наявні в Марокко та Йорданії.

Серед успішного досвіду, який варто розвивати, потрібно назвати те, що між асоціацією "Космос" і космічним агентством Марокко наразі ведеться співробітництво, а саме космічне агентство Марокко сприяє цьому співробітництву саме в науковому вимірі з марокканським галузевим університетом. Але наскільки я знаю, то зараз це співробітництво воно, скажімо так, або призупинено, або у підвішеному стані знаходиться, тому необхідно все-таки теж на це звернути увагу.

І, будь ласка, так останній слайд. Хочу сказати, що для арабських держав не настільки важливо в налагодженні дипломатичних відносин те, наявний чи відсутній досвід, скажімо так, якихось глобальних успіхів чи провалів України в космічних проектах, як те, наскільки Україна готова до такого співробітництва з інституційної точки зору. І, зокрема, з тої точки зору наявна чи відсутня в Україні відповідна космічна політика, а також космічна програма.

Дуже дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже вам дякую, Марія Олександрівно, дуже цікаво. І ви знаєте, чесно кажучи, дуже оригінальний виступ, пов'язаний зі Сходом, можна сказати, в певному сенсі багатовекторності нашої космічної політики.

КІРПАЧОВА М.О. Щиро дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. А зараз я хотів би подякувати усім виступаючим, усім доповідачам за дуже цікаві змістовні доповіді. І я сподіваюся, що це є тільки початком. Ми повинні викликати зацікавлення, інтерес, живий інтерес аудиторії і політиків, депутатів і взагалі широкого загалу, тому що тема

надзвичайно, з одного боку, вона дуже складна, а з іншого, вона надзвичайно важлива. І тому ми повинні поєднувати наші зусилля, в тому числі у сфері зовнішньої політики у сфері космічної діяльності.

І зараз ми можемо перейти до загальної дискусії, до обговорення тих питань, які прозвучали в рамках порядку денного. Справа в тому, що ми маємо 20 хвилин, тому що ми обмежені у часі, на жаль. І тут все базується, як я кажу, на принципі самодисципліни, але я радив би не виходити за межі там 2 хвилини, бажано. Так і зараз хто з колег бажає виступити і поділитися своїм...

Будь ласка. Для протоколу можна сказати...

ОСАДЧИЙ А.В. Добрый день, уважаемые коллеги! Я вибачаюсь, мені зручніше російською. Добре?

Я представляю Асоціацію "Космос". Осадчий Александр Владимирович, голова ради Асоциации "Космос" и генеральный директор ДП ВО "Київприлад" Космічного агентства України, яке займається космічною діяльністю протягом 55 років, ми займаємося космічною діяльністю.

Уважаемый Александр Александрович, уважаемые коллеги, очень важная тема, важная для нас, для космической, так сказать, общественности Украины, потому что Асоціація "Космос" была создана 2 года назад. Сегодня Асоціація "Космос" насчитывает 56 организаций, предприятий Украины, которые вошли и сегодня активно ведут работу в составе, так сказать... Сегодня госпожа Малышева и господин Федоров – это члены Асоциации "Космос", которые зарабатывали уже многие годы, так сказать, политику в области космической деятельности. И сегодня вот эти 56 наших участников – это или те, кто занимается космической деятельностью, или поддерживают космическую деятельность. Мы открыты к вступлению, мы приглашаем всех сегодня к вступлению в Асоціацію "Космос".

В чем особенность работы сегодня в теме нашей, которую мы сегодня обсуждаем? Я хотел бы остановиться, что за эти годы, 2 года всего прошло, мы сегодня имеем наработку по сотрудничеству, значит, с такими партнерами международными, как Асоціація авіаційної космічної промисловості Франції (GIFAS), Асоціація авіаційної космічної промисловості Німеччини (BDLI), Асоціація авіаційної космічної промисловості Малайзії. Это уже ведутся работы определенные, которые в рамках ассоциаций мы сегодня... Это швейцарская компания SWISS, это компания Нидерландов, это те компании, с которыми уже конкретно ведется работа.

На сегодняшний день мы имеем семь постоянных представителей в таких странах, как Канада, Израиль, Португалия, Испания, Швеция, Норвегия, Япония, Сингапур, Арабские Эмираты, Бельгия. Эти представители сегодня являются полномочными, дали им права, и они подтягивают наши предприятия к международной деятельности с учетом международных проектов, которые мы в общем-то сегодня, пытаюсь войти в европейские космические проекты, в

общем-то мы стараемся, чтобы предприятия, которые вошли, эти предприятия чувствовали это и имели возможность. Это и частный бизнес, это и государственные предприятия, это институты, это практически все учебные заведения. Вот это хотелось бы, чтобы в дальнейшем, наша задача ассоциации – это оказание помощи в формировании космической программы, это стратегии и программы с учетом тех пожеланий, которые имеются в обществе.

Я хотел бы передать слово Вадиму Валерьевичу Васильеву, он представится.

ВАСИЛЬЕВ В.В. Олександр Олександровичу, я співголова.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Добре. Будь ласка.

ВАСИЛЬЕВ В.В. Я співголова Асоціації "Космос".

Одна ремарка буквально. Я хотів би сказати, що те, про що сказав Олександр Володимирович, це якісь елементи народної дипломатії. Тобто ті люди, яких ми призначили в країнах нашими представниками, вони або наші співвітчизники, або були нашими співвітчизниками, і вони налагоджують сьогодні місточки взаємодії. Тому що, знаєте, скільки не кажи "халва", а в роті від того солодко не буде. Ми бачимо таку загальну картину, але якщо сьогодні ви навіть подивитися цю книжечку, тут крім ДП КБ "Південне" і може "Південмашу" немає більше жодного українського підприємства. А вони є, вони працюють, і шукають точки входу. Тобто ця начебто глобальна політика повинна знайти ті інструменти, які дадуть підприємствам, членам асоціації в тому числі точки входу в ці міжнародні програми, і, власне, це є нашим головним завданням, і ми так будемо далі співпрацювати. Тому вам велика подяка за це.

І я хотів би пану Боднару теж сказати, що ми напишемо листа від асоціації для того, щоб ми могли координувати свої дії, щоб наші люди там не були десь неприкаяні, а співпрацювали з посольства, з консульствами і так далі.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Я пригадав такий вислів одного з американських президентів, який сказав: те, що вигідно "Форду" (тобто малось на увазі, фірма), вигідно Сполученим Штатам. Можна сказати, що те, що вигідно "Південмашу" і іншим нашим заводам, які пов'язані з космічною індустрією, повинно стати вигідним з огляду зовнішньої політики Україні в цілому. Дуже вам дякую.

До нас тут в чаті звернувся колега, я не впевнений щодо прізвища, пан Жалко... таке подвійне прізвище, він бажає виступити. Так, будь ласка, якщо можна, в рамках 2 хвилин. Ми вас слухаємо. Будь ласка.

Увімкніть, будь ласка, мікрофон, тому що не чути. Мікрофон, будь ласка, щоб ми вас почули. Дякую.

_____. *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧИЙ. Вам дуже дякую за таку цікаву невеличку доповідь. І для нас приємно, що до нас долучаються наші колеги з інших країн. Це теж для нас важливо. І дякую вам. Дякую.

Колеги, ще хтось бажає виступити? Я не бачу тут в чаті, мабуть, нікого немає.

Тоді ми можемо завершувати наші комітетські слухання. І у нас, в принципі, за планом є ще підбиття підсумків слухань. Тобто в межах однієї хвилини, якщо бажає хтось, наприклад, з доповідачів підбити власні такі підсумки або поділитися загальним враженням, або щось запропонувати, то, будь ласка.

БОДНАР В.М. Якщо дозволите, коротко.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Василь Миронович...

БОДНАР В.М. *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже вам дякую, Василь Миронович.

Хтось ще хотів виступити? Ні? Тоді я маю право завершити наші комітетські слухання.

Я хотів би знову подякувати. Ми вичерпали всі питання порядку денного. І я щиро переконаний, що ці слухання стали інформативними як для народних депутатів, так і для всіх інших учасників, і сприятимуть зміцненню економічних зв'язків у сфері космічної діяльності зі стратегічними партнерами, а також розширення географії та активізації нашої космічної дипломатії.

Я щиро вдячний всім учасникам слухань за участь, змістовні виступи та надіслані інформаційно-довідкові та аналітичні матеріали. І після узагальнення та узгодження комітет має намір затвердити відповідні рекомендації. Ще раз висловлюю глибоку вдячність усім учасникам нашої зустрічі і сподіваюсь на нові зустрічі з вами у нашому комітеті.

Дуже вам дякую. До побачення.